

UMJETNIČKI AKTIVIZAM (II.)

Fronta postoji, kao i uvijek

*Ako su kod nas čitave generacije stasale ne ušavši u Narodni muzej ili u Muzej suvremene umjetnosti, pa nemaju čak ni svijest o potrebi za tim, kako onda možemo očekivati da publika ili pak mediji imaju sluha za nešto više, i šire, kao što su alternativne umjetničke prakse? * Angažirana umjetnost i umjetnost uopće može i mora utjecati na društvo * U Srbiji je danas subverzivno imati vlastito mišljenje i usuditi se iskazati ga javno, kaže Nina Todorović*

Može li angažirana umjetnost mijenjati društvo i utjecati na kontekst u kojemu marginalizirani egzistiraju ili je to samo izraz glasa koji se utapa u sveopći postmoderni cirkus u ubitačnoj kombinaciji neoliberalizma i narastajućeg šovinizma. O umjetničkom aktivizmu razgovarali smo s **Ninom Todorović**, umjetnicom koja je 2014. doktorirala na beogradskom Fakultetu likovnih umjetnosti. Radovi joj se nalaze u inozemnim i ovdašnjim muzejima i kolekcijama.

Postoje li ovdje i sada, umjetničke prakse koje su angažirane i kritičke? Ako postoje u kojim umjetničkim praksama su najizraženije? Kako vi vidite te prakse?

Uz rizik da temu skrenem na neki paralelni kolosijek, moram se malo poigrati riječima, na početku. Mene trenutno više zanima postoje li ovdje istinski angažirani umjetnici, pa tek onda angažirana umjetnost, kao proizvod njihovog rada? I na to ću se vratiti na kraju. Moramo prvo razmisliti što danas, ovdje, znači angažirana umjetnička praksa. Ja smatram da gotovo svaki rad u okviru suvremene umjetnosti, a naročito vizualne, danas, po defaultu treba biti i jest angažiran. Način na koji suvremeni umjetnici percipiraju stvarnost i način na koji je transponiraju u svoja djela, već sami po sebi podrazumijevaju angažiranost i kritički stav. Što se tiče oblasti u kojoj je to najizraženije, pa, kazalište i književnost su, vjerojatno, najpogodniji da direk-

tno prenesu te kritičke stavove. Meni se čini da se upada u grešku kada se isključivo bavljenje dnevno-političkim temama smatra angažiranim. Fokusirana sam naročito na vizualnu umjetnost, budući da je to moja struka. Kritika prema društvu, politici, režimu, bilo kome i bilo čemu se može uputiti na razne, vrlo suptilne, a ipak efektne načine, kroz, na prvi pogled, ne direktno angažirane teme. Hoću reći da nije nužno da umjetnik odgovara na strogo zadanu temu i forsira neku vrstu doslovnog čitanja situacije, kako bi bio kritički nastrojen i angažiran. Meni je bitnija dosljednost u osobnoj poetici i umjetničkom izrazu, koja se treba strpljivo i temeljno graditi, pa će i sam rad imati željenu težinu, a samim tim i utjecaj na društvo. Ne treba zaboraviti ni činjenicu da živimo u vremenu u kojem se sve radi po projektima, a projekti su periodično tematski određeni, pa se tako i naš fokus pomjera doslovce s jedne problematike na drugu, a nije nužno da nas svaka problematika ili »tema« jednako zanima ili pogađa. Samim tim, to određuje i kvalitet proizvedenih »djela«, rad koji ponekad trpi, uvjetovan drugim, »važnijim« činionicima, od kojih je na prvom mjestu svakako novac, izdvojen za financiranje projekta. Ovdje se vraćam na početak i na vlastitu opasku-zapitanost u vezi s postojanjem angažiranih umjetnika. Meni je trenutno bitnije da među kolegama prepoznajem ljude koji imaju izgrađen politič-

ki stav, koji se ne boje iznijeti ga javno, i koji imaju svijest o tome da nije dovoljno napraviti lijep, prigodan rad s dnevnom porukom, iza koga se treba sakriti i smatrati da je time učinjeno dovoljno. Umjetnik danas, u ovoj zemlji, mora se svim sredstvima i na svim frontama boriti kako bi obranio svoj status i

dostojanstvo vlastite struke. Ne možemo si više priuštiti neutralnost, politiku nezamjeranja i stav »Dobro jutro čaršijo, na sve četiri strane«. Apsurdno je, nerealno i nedopustivo nemati jasno formirane političke stavove. Iz jasno formiranog stava i samosvijesti će proisteći i angažirani radovi.

Nina Todorović: Arhitektura sjećanja, triptih

Imaju li te prakse dovoljnu vidljivost kod publike? Ako je nemaju, zbog čega? Obraćaju li mediji u dovoljnoj mjeri pažnju na takve umjetničke prakse?

Mislim da kod nas postoji veliki problem kada govorimo uopćeno o vidljivosti čitave naše kulture. Mediji općenito ne daju mnogo prostora kulturi, a kada se fokusiramo isključivo na suvremenu umjetnost, podrazumijevajući da je ona u cjelini angažirana i kritički nastrojena, onda je procent vidljivosti još manji. To je pitanje kulturne politike ove države, koja, kao što i znamo, odvaja sramno mali dio iz proračuna za ovu oblast. Potrebno je provesti neku vrstu »senzibilizacije« stanovništva na umjetnost, ali pod tim ne podrazumijevam da umjetnost treba prilagođavati ukusu većine, već naprotiv: da treba uvoditi nove sadržaje i obrazovati publiku. Stvarati novu publiku. Ne podilaziti joj jeftinim i jednostavnim sadržajima, što je do sada bilo i još uvijek jeste aktualno. Linija manjeg otpora u medijima, a i u kulturnoj politici nas je dovela upravo do nezavidne situacije u kojoj se nalazimo. I bit će potreban ogroman napor da se podignemo makar jedan stepenik više. Ako su kod nas čitave generacije stasale ne ušavši u Narodni muzej ili u Muzej suvremene umjetnosti, pa nemaju čak ni svijest o potrebi za tim, kako onda možemo očekivati da publika ili pak mediji imaju sluha za nešto više, i šire, kao što su alternativne umjetničke prakse?

Može li angažirana umjetnost utjecati na ovdašnju kulturnu politiku i druge javne

politike koje su s njom u vezi i može li takva kritička umjetnost u određenoj mjeri utjecati i na samo društvo? Smije li ovdašnji »mali čovjek« preko crte ili okreće glavu od takvih umjetničkih izraza?

Angažirana umjetnost i umjetnost uopće može i mora utjecati na društvo. Pomenuti »mali čovjek« ne bi smio okretati glavu ni u kom slučaju. Odgovor na ovo pitanje svakako se može naći i u onome što sam na početku rekla. Duboko vjerujem da je naša sudbina određena postupcima svakog pojedinca i da svatko treba odgovorno i po savjesti reagirati. Okretanje glave od problema nije opcija. Bez obzira što je diskutabilno u kojoj mjeri je u Srbiji zaista moguće utjecati na kulturnu politiku i politiku općenito, imajući u vidu kako bizarno funkcionira naš parlament, u kojem ne vlada zdrav razum niti empatija, već isključivo stranački interesi, ipak postoje pozitivni primjeri kao što je Asocijacija *Nezavisna kulturna scena Srbije*, koja okuplja mnoštvo različitih organizacija koje se bave kulturom i umjetnošću. Koliko znam, ciljevi Asocijacije su upravo edukacija, istraživanje, poštovanje različitosti u okviru kulture i umjetnosti, provođenje kulturne politike, eksperimenti i nove prakse... Aktivizam... Sve to bi trebalo imati utjecaja i da ostavi nekog traga. Put je u ovim uvjetima mukotrpan, s vrlo neizvjesnim rezultatima.

Kako se mogu ojačati kapaciteti aktera nezavisne kulturne scene, koja podrazumijeva i angažirane, kritičke umjetničke prakse?

Mislim da to zavisi od samih aktera. U Srbiji je kultura dovedena na razinu koja je ispod svakog ljudskog dostojanstva. Država nema svijest o potrebi njegovanja iste, institucije nam nisu od koristi, od profesionalnih udruženja koja su previše glomazna i sama se urušavaju također ne možemo očekivati pomoć. Ostaju nam privatne inicijative i dobra volja, mnogo strpljenja i upornosti, ali i spremnost da se eksponiramo, kako bismo ostvarili ciljeve. Ja konkretno sudjelujem u aktivnostima jedne male, neslužbene grupe umjetnika koja je riješila da ne sjedi i ne čeka da netko drugi pokrene neka važna pitanja. Pokrenuli smo razne akcije, u kontaktu smo s predstavnicima institucija, pišemo dopise, tražimo odgovore, javno kritiziramo, komuniciramo s medijima koji su voljni dati nam prostor; koristimo sve dostupne načine da javnost obavijestimo o našim aktivnostima. Mislim da drugog načina ovdje trenutno nema.

Postoji li centralizacija kulture u Srbiji?

Mislim da postoji. Sve nekako neminovno gravitira ka Beogradu... Ima, naravno, dobrih primjera širom Srbije, kada su u pitanju kulturni događaji, postoje već utvrđeni punktovi kao centri kulture koji su nezavisni od prijestolnice, primjerice, Čačak s galerijom i memorijalom *Nadežda Petrović*, zatim Požega s Kulturnim centrom, Gradskom galerijom, Filmskim kampom... Mogla bih još nabrajati. Ali ipak se većina kulturnih sadržaja odvija u prijestolnici. Namjerno ne pomi-

njem u tim primjerima Novi Sad, koji predstavlja poseban entitet i koji svakako nije okrenut Beogradu, već gaji jednu posebnu, vrlo živahnu i vrlo zanimljivu umjetničku scenu. Ima nešto drugo na što treba obratiti pažnju: imaju li mjesta po unutrašnjosti uopće razvijenu kulturnu strategiju i jesu li istinski definirane konkretne kulturne potrebe? Postavljam to pitanje upravo imajući u vidu jedan drugi, gorući problem, a to je da, recimo, lokalne samouprave nisu riješile pitanje statusa lokalnih samostalnih umjetnika i da se time, doduše, iz najnovijih vijesti, vidimo, neuspješno, bavi samo grad Beograd... Beograd postaje preopterećen i sadržajima i potrebama kulturne javnosti, pa u tom smislu rješenje treba tražiti u oba smjera.

Je li danas u Srbiji rokenrol još uvijek subverzivan, kao autorski izraz koji bismo mogli svrstati u širu kulturu?

U Srbiji je danas subverzivno imati vlastito mišljenje i usuditi se iskazati ga javno. Još je veći uspjeh ako se javno iskazivanje mišljenja ne ograničava na puke objave preko društvenih mreža. Ne bih se ja tu vezivala isključivo za rokenrol. Osim toga, rokenrol ne osjećam više kao dominantan, niti u većoj mjeri relevantan u ovom vremenu. Čini mi se da moja generacija spada u posljednje dinosauruse koji su odrastali uz tu muziku i koji je još uvek slušaju. Nove generacije moraju naći neki novi, vlastiti vid istinski subverzivne djelatnosti. Možda to i postoji, možda ga samo ja ne mogu prepoznati.

Zvonko Sarić